

ניקיון נפשי לפסח

1) רמב"ם הלכות חמץ ומצה, ב: "א) מצות עשה מן התורה להשבית החמץ קודם זמן איסור אכילתו שנאמר (שמות י"ב) ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ומפי השמועה למדו שראשון זה הוא יום ארבעה עשר וראיה לדבר זה מה שכתוב בתורה (שמות ל"ד) לא תשחט על חמץ דם זבחי כלומר לא תשחט הפסח ועדיין החמץ קיים ושחיטת הפסח הוא יום ארבעה עשר אחר חצות: (ב) ומה היא השבתה זו האמורה בתורה היא שיבטל החמץ בלבו ויחשוב אותו כעפר וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל: (ג) ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו וכן מדברי סופרים שבדקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהן".

2) מסילת ישרים ג: "דבר זה הודיעונו חכמינו זכרונם לברכה באמרום (עירוניו יג): נוה לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ואיכא דאמרי ימשמש במעשיו. ותראה ששני הלשונות הם שתי אזהרות טובות ומועילות מאד: כי הנה הפשפש במעשים הוא לחקור על כלל המעשים ולהתבונן בו, הנמצא בהם מעשים אשר לא יעשו אדם אינם הולכים על פי מצות ה' וחוקיו, כי כל אשר ימצא מאלה יבערם מן העולם. אך המשמוש היא החקירה אכילו במעשים הטובים עצמם, לחקור ולראות היש בעניינם איזה פניה אשר לא טובה או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבערו. והרי זה כמשמש בבגד לבחון הטוב וחזק הוא או חלש ובלוי כן ימשמש במעשיו לבחון תכונתם בתכלית ההבחנה עד שישאר אך ונקי. כלל הדבר: יהיה האדם מעיין על מעשיו כולם, ומפקח על כל דרכיו שלא להניח לעצמו הרגל רע ומודה רעה, כל שכן עבירה ופשע. והנני רואה צורך לאדם שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו כסוחרים הגדולים אשר יפלטו תמיד כל עסקיהם למען לא יתקלקלו, ויקבעו עתים ושעות לזה שלא יהיה משקלו עראי, אלא בקביעות: וגל, כי רב התולדות הנא. וחכמים זכרונם לברכה הורונו בפירוש צורך החשבון הזה".

3) אורות הקודש ג, עמ' קכה: "אותה הגדולה הנשמטית, השואפת לקודש עליון, ולגדולות ונשגבות, מוכרחת היא להיות מטפלת בתיקון המדות והמעשים גם כן, ולפעמים לרדת לעמקי החיים המעשיים ולנקר בכרטי פרטיותיהם, לתקנם ולכוונם על פי הצדק והדין, על פי התורה וההלכה, ולחדור למעמקי המידות הנפשיות, להסיר מהם כל רשעה וכל סלף. ואם רק להעליה יושם לב, ולא אל הטהרה והקדושה התחתית, יוכל כל אותו האור העליון להשתבר, ולהתהפך לרוץ. גדולת הנשמה תוכל להתהפך לגאווה מוזרה, ותשוקת הידיעה בתעצומות המסתתרים לדמיון מתגדר בשלל צבעיו. (לעומת זאת) אומץ הרוח, המרומם את הופעת החיים, יוכל לרומם גם כן את התאוות הסוערות הגופניות, חמדת הבצע, הכבוד, והתענוגים המוחשיים יוכלו לפרוץ כל גבולם, וממרום עז השאיפה העליונה המלאכית תוכל לבא הנפילה היותר נוראה, ועלמא דאתכסיא, מדתה של לאה, עיניה רכות, על פרשת דרכים היא יושבת, ומתפללת שלא תפול בגורלו של עשו. ומתוך גדלה ובכייתה זכתה ליסוד נבואה ומיכות, ולחלקו של ישראל".

4) מאורות הראיה על פסח: "דרך הערת מוסר על ביאור חמץ: מהידוע שהיצר הרע הוא המחמץ, אדם הראשון נקרא חלתו של עולם ואלוהים עשה את האדם ישר, נמצא שלשעתו היה בטעם טוב אלא שנתקלקל קודם שיבוא באש וזו התורה שנאמר 'מימינו אש דת למו'. על כן יש לדעת שכל מידה טובה שבטבע האדם היא עיסה הראויה להתחמץ".

5) אוהב ישראל, ויצא: "היוצא לנו מזה תוכחות מוסר גדול שיש לכל אדם לחשוב בלבו באמת בעת בדיקת חמץ וידע שהגיע העת בדיקת חמץ בפועל ממש. ולכן יכוין בלבו אז לבדוק כל המדות שלו אם יש בהם איזה חימוץ היינו איזה מדה רעה ח"ו. ובעת שריפת החמץ יכוין ג"כ לבער ממנו את המדות הרעות מכל וכל. כי תיכף בצאתו מרחם אמו נכנס בו היצה"ר ומיפה אליו כל הבלי העוה"ז. והולך אחר עצתו כי אין לו עדיין יצה"ט ששיאנו עצה הוגנת לו עד כלות הי"ג שנים ואז נכנס היצה"ט בו ומשכילו ואז מבין מדעתו שכל מה שעשה עד הנה היה הכל שוא והבל ותוהו. ומתחרט בלב שלם ובדק בחורין ובסדקין בכל מקום שדרכו להכניס שם החמץ הוא שאור שבעיסה תאוות החומר המגושם. וזהו אור לי"ד, לאור הנר הוא נשמתו. ע"ד נר ה' נשמת אדם (משלי כ, כז). וזמן ההוא רומז על כל ימי חלדו של האדם. כי אז יצא מכל חלאתו וטומאתו והגשמיות. ויתחיל לדבק את עצמו באור התורה והמצוה".